

Pandemide STK Deneyimleri ve Belirsizliğe Karşı Geliştirilen Çözümler

sivilsayfalar.org/2020/11/11/pandemide-stk-deneyimleri-ve-belirsizlige-karsi-gelistirilen-cozumler

11 Kasım 2020

Covid-19 Krizi Haber

Sivil Sayfalar'ın Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği desteği ile düzenlediği "Pandeminin Temel Hakları Etkisi" başlıklı online çalıştayların ikincisi 9 Kasım 2020'de zoom üzerinden yapıldı. Çalıştaya katılan ve çeşitli hak alanlarında faaliyet yürüten STK temsilcileri, COVID-19 salgının sağlık, eğitim ve diğer haklara erişimde pek çok soruna neden olduğunu dile getirirken, bu sorunlarla başa çıkma ve mevcut eşitsizliklerin derinleşmesi ile mücadelede geliştirdikleri stratejileri paylaştılar. Bu süreçte, yeni ve yaratıcı yöntemler geliştiren STK'lar, hem sorun alanlarının tespiti hem çözüm bulma kabiliyeti açısından kriz dönemlerinde sivil toplumun kısıtları yanında gücünü ve esnekliğini de gösteriyorlar.

Sivil Sayfalar'ın, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği desteği ile düzenlediği Pandeminin Temel Haklara Etkisi çevrimiçi çalıştayına, 15'e yakın STK temsilcisi katıldı. Toplantıya katılan STK temsilcileri, pandeminin çalıştıkları hak alanları üzerinde yarattığı etkiler, karşılaştıkları zorluklar ve bunlarla mücadelede geliştirdikleri yollar ile çözüm

önerilerini paylaştılar. Katılımcılar, toplumsal cinsiyet eşitliği, sağlık, göç, eğitim, istihdam, gençlik, yaşlılık gibi konularda pandeminin eşitsizlikleri derinleştiren etkilerini paylaşıırken, sorunlarla mücadele yöntemlerinde geliştirdikleri yeni yöntemleri dile getirdiler.

Pandemi süreci çok çeşitli hak alanlarında olumsuz etki yaratmasının yanı sıra eşitsizlikleri derinleştiriyor. Alanda aktif çalışma yürüten STK temsilcileri, pandeminin temel hak alanlarında yarattığı etkileri anlatırken, özellikle kırılgan grupların süreçten çok daha fazla etkilendiğini vurguladılar. Çalıştayın ilk oturumunda pandemi sürecinin temel haklara etkisine ilişkin katılımcı her STK kendi çalıştığı hak alanında deneyimlerini paylaştı.

Sivil Toplumda Değişen Öncelikler...

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği'nden (CEİD) Yeliz Dede Özdemir, pandeminin etkilerini toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde, 93 STK'ya ulaşarak yaptıkları araştırmadan ve hazırladıkları raporda ulaştıkları bulgular üzerinden özetledi. Söz konusu çalışmaların aynı zamanda sivil toplumun pandemiden nasıl etkilendiğini ortaya koyduğunu söyleyen Özdemir, pandeminin gelmesiyle sivil alandan faydalanan kesimlerin ihtiyaçlarının farklılaştığını gözlemlediklerini söyleyerek ulaştıkları en önemli bulguları; örgütlerin çalışma biçimlerine değişimle evden çalışma düzenine geçilmesi ve kurumlar arası işbirliğinin azalması olarak sıraladı. Özdemir ayrıca, tüm STK'ların gelir kaynaklarının azaldığını; pek çok STK'nın dijital araçlara erişemediğini, online çalışmalara geçişte sorunlar yaşadığını; faaliyet alanlarının değiştiğini ve sivil toplumun daha çok sosyal yardıma odaklanma zorunda kaldığını vurguladı. Özdemir ayrıca, pandemide şiddetin artması nedeniyle bazı STK'ların bu alanda çalışmaları bile toplumsal cinsiyet eşitliği alanında kırılgan gruplara eğilmek durumunda kaldığını; çocuk istismarı ve ihmalinin de çok gündeme geldiğini, eşitsizliklerin derinleşmesinden kadınlar, mülteciler, LGBTİ+ların daha çok etkilendiklerini; sosyal yardımlara erişimdeki sıkıntıların yanı sıra STK'ların azalan gelir kaynakları ve yeni faaliyet alanları nedeniyle varlık mücadelesi verdiklerini belirtti. Tüm sorunların sonuç olarak sivil alanda dayanışma ağlarını güçlendirmeyi gerekli kıldığını kaydeden Özdemir, sıraladığı tüm sorunların her STK'nın karşılaştığı ortak ve genel sorunlar olduğunu hatırlattı.

Halk Sağlığı Uzmanları Derneği'nden (HASÜDER) katılan halk sağlığı uzmanı İstanbul Tıp Fakültesi Öğ. Üyesi Selma Karabey, Lancet COVID-19 Komisyonu'nda, pandemide insani yardım, sosyal koruma ve savunmasız gruplar odağında politikaların üretilmesine katkı sunulduğunu, kendisinin de Türkiye'den komisyonda yer alan kişilerden biri olarak, çalıştayda dile getirilen sorunların aktarılmasına aracı olacağını belirterek sözlerine başladı. Pandemi sürecinden sağlık hakkından faydalanmada pek çok kesimin sorun yaşadığını söyleyen Karabey, pandemi sürecinde en önemli aksaklığın koruyucu sağlık hizmetlerinde yaşandığını belirtti. Karabey, Türkiye'nin birçok ülkeye kıyasla koruyucu sağlık alanında altyapısı ve iyi bir koruyucu sağlık sistemi olmasına rağmen, bütün birinci basamakta sağlık sisteminde çok ciddi olarak aksamalar olduğuna dikkat çekti. Tüm bu aksaklıkların etkilerini ilerleyen süreçlerde

istatistiklerde görebileceğimize işaret eden Selma Karabey, bunların yanı sıra kronik hastalıkların tedavi sürecinde ve cerrahi ameliyatlarda, pandemi hastalarına ayrılan hastane üniteleri nedeniyle, aksamalar olduğunu da kaydetti.

“Pandemide Ailelerin Yarısından Çoğu Tamamen veya Kısmen Gelirlerini Kaybetti”

Pandeminin kadınlar üzerine yarattığı etki konusunda sahada kapsamlı çalışmalar yürüten Kamer Vakfı'ndan Rojda Zaman, vakıf olarak 21 ilde aktif olarak faaliyetlerini sürdürdüklerini ve pandemi döneminde yürüttükleri araştırmanın bulgularını paylaştı. Telefonla 20 ilde 17 bin kadına ulaşmak amacıyla başladıkları araştırmada 15 bine yakın kadına ulaşabildiklerini, çalışmanın yürütüldüğü 2 ay boyunca, 1230 kadının şiddet başvurusu yaptığını, bu kadınlardan 321'inin yaşadığı şiddetten kurtulmak için destek almaya başladığını kaydeden Zaman, Kamer Vakfı'nın pandemi sürecindeki desteklerinden toplam 78 bin kadının çeşitli şekillerde faydalandığını kaydetti. UN Women katkısı ile psikolojik destek sağladıkları kadınların yanı sıra, diğer ulaştıkları kadınlara salgın konusunda bilgi, gıda desteği, doğum sağlığı, gebelik kartı, hasta bakım hizmeti, sosyal hizmet verdiklerini belirten Zaman, Haziran'da tekrar ofise dönen Kamer Vakfı olarak Haziran'dan bu yana, 10 binden fazla kadına evlerinde ulaştıklarına dikkat çekti. Kendilerine pandemi öncesi yapılan şiddet başvurularının pandemi sonrasında sayısının yükseldiğine işaret eden Zaman, özetle COVID-19 salgınında ev içi şiddetin ve psiko-sosyal destek ihtiyacının arttığının altını çizdi.

Pandeminin eğitim hakkı üzerindeki etkilerini özetleyen ÖRAV'dan Özlem Paker, pandemide hem öğretmenlerin hem velilerin ihtiyaçlarının değiştiğine dikkat çekerek, söz konusu ihtiyaçları ortaya koyacak çalışmalar yürüttüklerini, çok çarpıcı bulgulara ulaştıklarını söyledi. Özlem Paker, ÖRAV olarak pandemiden önce yüz yüze yapılan eğitimlerin, 2 yıl önce yenilenen e-kampüs sistemlerini, dijital eğitime uyumlu olarak dijital ortamdan öğretmenleri bilgilendirecek hale çevirdiklerini söyledi. Eğitimlerde zorlanan öğretmenler olması nedeniyle, webinar tarzı eğitimler verdiklerini ve süreci 56 İl Milli Eğitim yöneticisinin talepleri ile şekillendirdiklerini anlatan Paker, pandemide öğrencilerin dijital ortamda bile olsa duygusal bağ kurma ihtiyacı duyduğunu, bunu sağlamak için farklı şekilde psikolojik destek vermek üzerine hazırladıkları çalışmalardan söz etti.

Pandeminin çocuklar ve eğitim hakkı üzerinde yarattığı etkiyi dile getiren Rengarenk Umutlar Derneği'nden Civan Aytaş, 2017'de kurulan yeni bir dernek olmalarına rağmen mahalle odaklı, çocuk odaklı ve kadınlarla ilgili faaliyetler yürüttüklerini belirterek, pandemi koşullarında tüm engellere rağmen çalışmalarını aktif bir şekilde ve yeni yöntemler geliştirerek sürdürdüklerini kaydetti. Aytaş, Diyarbakır'da internete erişimin hayat kurtarıcı olduğunu ama kendi çalıştıkları Sur ilçesindeki mahallerde internet altyapısı olmadığı için, yeni ve hızlı bir yöntem geliştirerek, telekonferans ile çocuklarla çoklu görüşme yaparak atölye yürüttüklerini, onlara masal izlettiklerini paylaştı. Akıllı telefonu olan çocuklara ise video gönderdiklerini söyleyen Aytaş, kısıtlama gevşetilince EBA sisteminin çökmesi, bölgedeki teknik yetersizlik ve ailelerin mevsimlik tarım işçisi olması nedeniyle çocuk işçiliğinin artmasının, çocukları eğitim hakkından yoksun bıraktığından söz etti. Temasta oldukları 100 çocuktan 78'inin şu an eğitim almadığını

ve bir işte çalıştığını söyleyen Aytaş, bu çocuklara, derneklerin 1 Aralık 2020'ye dek getirilen faaliyet kısıtlaması nedeniyle, haftanın 2 günü kitap dağıtarak ve çalıştıkları 4 mahallede 5 dakika ile sınırlı kısa görüşmeler yaparak temasların koparmadan faaliyetlerini sürdürdüklerini aktardı.

Pandeminin Göç Alanına Etkisi

Göç ve Sivil Toplum projesinden Eda Zaloğlu, sivil toplum sektörü ve Göç ve Sivil Toplum Projesi kapsamında, pandemi sürecinin çalışmalarını nasıl etkilediğini aktardı. Eda Zaloğlu, pandemide göç alanında kamu-STK işbirlikleri ile STK-STK işbirliklerinin odağının değiştiğine dikkat çekti. Pandemi öncesi göç alanında entegrasyon sürecinde görece başarı yakalamışken, 29 Şubat Edirne sınır kapısına yığılma ve pandemi sonrası göç alanında kamu-STK işbirliklerindeki eğilimin hak temelli çalışma yaklaşımından acil insani yardıma kaydığını söyleyen Zaloğlu, mülteci ve göç alanında çalışan STK'ların entegrasyon ve hak temelli çalışmalardan acil ihtiyaçların karşılanmasına odaklanmasıyla, hak temelli çalışmalar görece azaldığını vurguladı. Ulusal düzeyde Göç İdaresi Başkanlığı, MEB ve Sağlık Bakanlığı gibi kurumlarla büyük STK'lar arasında işbirlikleri ve koordinasyonun sürdüğünü; yerelde ise Vefa Grupları, Valilikler ile STK işbirliklerinin ilerlediğini söyleyen Zaloğlu, göç alanında Hayata Destek Derneği, SGDD-ASAM gibi büyük STK'ların dijital çalışma ortamında hazırlıklı olmaları ile duruma hızlı uyum sağladığını; ancak küçük STK'ların bütçelerinin olmayışı; gönüllüğün azalması ve kapasitelerini hak temelli çalışma yerine insani yardım konusuna uyumlayamamaları nedeniyle daha az faaliyet göstermeye ya da aktif çalışma yürütmemeye başladıklarına dikkat çekti. Eda Zaloğlu'na göre, Pandemi koşullarında kamu-STK ve STK-STK işbirliklerinin yapılabilir olması bile, diğer tüm sorunlara karşın "olumlu bir gelişme" olarak nitelendirilebilir.

Salgının mülteciler üzerindeki etkisine değinen bir diğer katılımcı olan İGAM'dan (İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi) Doğukan Örtlek, uzaktan çalışarak çalışmalarını sürdürürken farklı bir sistem ile telefon yoluyla faydalanıcıları ile iletişim kurduklarını söyledi. Pandemi mültecilere farkındalık eğitimlerini sürdürebilmek için İGAM TV'nin faal olarak kullandıklarını; hukuk, psiko-sosyal destek, HES kodunu nasıl alınacağı, aile içi iletişim, hastane randevuları alımı, uzaktan eğitimin nasıl olacağı gibi pek çok konuda pandemiye ilişkin duyurular ile videolar çekmeye ve SMS ile bilgi vermeye başladıklarını anlattı. Mültecilerin pandemide işsiz kalmaları nedeniyle çok fazla sorun yaşadıklarını, bu soruna destek olmak için çeşitli yardım kitleri dağıttıklarını söyleyen Örtlek, İGAM olarak diğer STK'lar ve belediyeler ile işbirliği yaptıklarını söyledi.

Pandemide Kendi Hallerine Bırakılan Kesimler: Yaşlılar, Tarım İşçileri, Romanlar

Hatay Roman, Abdal ve Domlar Birliği Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ve RODA (Roman Dayanışma Ağı) üyesi Veysel Toplar ise pandemide Roman grupların artan ve derinleşen sorunlarına Hatay ve Adana bölgesindeki deneyimleri çerçevesinde dikkat çekti. Toplar, Romanların çocuklarını okula göndermekte zorlanmaya başladıklarını, pandemi öncesinde bir ölçüde eğitime katılımı sağladıkları Roman çocukların salgınla birlikte eğitimden uzaklaştığını vurguladı. İşsiz kalan Roman ailelerin para kazanmak

için tarım alanlarına göç ettiğini, çocukların da okul olmayan tarım alanlarına gitmeleriyle eğitimden mahrum kaldıklarını kaydetti. Topal'ın dikkat çektiği önemli husus, kız çocuklarının erken evliliğinin önüne geçmek için yürüttükleri çalışmaların pandemide sekteye uğraması idi. Giderek fakirleşen aile ortamından uzaklaşmak isteyen kız çocuklarının, ailelerinin karşı gelmesine rağmen, erken evliliklerinin sayısında artış olduğuna ve bu tür evliliklerin önüne geçilemediğini vurguladı. Tarsus, Mersin ve Hatay illerinde Romanların ağırlıklı davul ve zurna çalarak elde ettikleri gelirin pandemide yasaklanması, temizliğe giden Roman kadınların işsiz kalmasını örnek göstererek Roman gruplar için her şeyin pandemide çok daha zorlaştığını vurguladı.

Roman mahallerinin ötekileştirilmesi sorunun pandemi sürecinde de sürdüğünü belirten Toplar, Roman mahallerinin ağırlıklı olduğu bölgelerde virüsün yayıldığını, bölgelerde temizlik çalışmalarının yapılmadığını kaydetti. Tüm bu sorunlarla başa çıkma ve pandemide ağırlaşan sorunla çözüm getirebilmek amacıyla, Hatay Roman, Abdal ve Domlar Birliği Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nde meslek edindirme kursları ve atölyeler açtıklarını söyleyen Toplar, ayrıca Kırıkhan'da madde bağımlısı gençler için lavanta çiçeği yetiştiriciliği eğitimi vermek için İŞKUR ortaklığı ile yeni proje başlattıklarını aktardı.

“65 +lar Pandemide Fark Edildi”

COVID-19 salgınında kısıtlar nedeniyle ayrımcılığa maruz kalan yaşlıların sorunlarını dile getiren 65 + Yaşlı Hakları Derneği'nden Özlem Yalçınkaya, salgın nedeniyle kamuoyunda artan görünürlükleri sayesinde yaşlıların varlığının toplumda bu dönemde fark edildiğine dikkat çekti. Yasaklardan ilk etkilenen kesimlerin yaşlılar olmasının ve “bağımlı algılanmalarını, bağımlılaştırılması ve gözden çıkarılmışlık hissi ile yaşlıların göz ardı edilmesi söz konusu” diyen Yalçınkaya, zaten yaşlıların kendilerinin de hakları olduğundan haberdar olmayan bir kitle olduğundan, pandemide haklarının olduğunun farkına varan yaşlıların ve buna dikkat çeken kesimlerin sayesinde etmek, yaşlılar özelinde hak temelli ve insan hakları ekseninde bir hareketin ivme kazandığını vurguladı. Yaşlılar için, evin kadın ve çocuklar için olduğu gibi güvenli bir alan olmayabileceğinin görüldüğüne işaret eden Yalçınkaya, birçok yaşlının pandemide evlerini terk ederek yakınlarına gitmek zorunda kaldığını ve ekonomik açıdan istismar edildiğini söyledi. 65 + Derneği olarak tüm bu sorunlara kamuoyunda farkındalık oluşturmak için TRT radyosu dahil olmak üzere tüm kanallara ulaşmaya çalıştıklarını belirten Özlem Yalçınkaya, pandeminin getirdiği kısıtlar yanında, yaşlıların pandemi öncesinde hayata enformel olarak sunduğu katkıyı ortaya koyarak diğer kuşaklarla etkileşimin kurulmasında ilişkin bir farkındalığın oluşmasına vesile olduğunu söyledi.

Uzaktan Eğitime Uzak Kalan Çocuklar

Çalışmaya mevsimlik tarım işçileri ile çocuklarının maruz kaldıkları sıkıntıları dile getirmek üzere iki konuk katıldı; Genç Hayat Vakfı'ndan Ozan Çetin çalışmalarına belli bölgelerde tarım işçileri ve çocukların salgın koşullarında destek vermeyi

sürdürdüklerini belirtirken; Kalkınma Atölyesi'nden Özgür Çetinkaya, daha çok mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili çalıştıklarını, pandemide çalışmalarının hız kazandığını kaydetti.

Çetinkaya, okulu terk etmenin mevsimlik tarım işçileri açısından pandemi koşullarında daha da kolay hale geldiğini, sahada çalıştıkları Adana, Mersin ve Hatay özelinde tarım işçiliğinin, 12 ay boyunca sürmesi nedeniyle, bir meslek haline geldiğini; bu nedenle ebeveynleri tarım işçisi olan çocukların mecburen çalışmak zorunda kalacaklarını, hizmet sektöründe sanayide çalışmak zorunda kalacak çocukların da hayatta kalmaları zorlaşacağını kaydetti.

Mart ve haziran aylarında sahaya gidemediklerini ancak araştırmalarını telefonla yürüttüklerini anlatan Çetinkaya, Ordu, Urfa ve Mersin gibi mevsimlik tarım işçilerinin çadır alanlarını ziyaret ederek 219 hane ile görüşen ve 30'a yakın kurumsal görüşme ile mevsimlik tarım işçileri ve çocuklar açısından pandemin etkilerini ortaya koyduklarını söyledi. Çetinkaya Veysel Toplar'ın tespitlerine benzer şekilde, gelirden düşüş ve çocuk emeğinde artış gördüklerini kaydetti. Gelirleri düşen tarım işçilerinin "kendi hallerine bırakıldığını" söyleyen Çetinkaya, buna paralel olarak sağlık hakkında mahrumiyet ve özel sağlık kurumlarında hizmet alma durumu ile borçlanmaları ve sağlık giderlerinin artmasını da ekledi. Pandemide tarım işçileri arasında sağlık ve sosyal yardımlara ulaşmada kırılganlık artmasının yanı sıra, çocuk emeğinde artışla beraber, eğitimde de gerileme görüldüğünü vurgulayan Çetinkaya, "uzaktan eğitim, bu çocuklara uzak kalmış bir eğitim" dedi.

Genç Hayat Vakfı'ndan Ozan Çetin ise 2014 yılından bu yana sahada gezici tarım işçiliği konusunda çalışan bir kurum olarak tespitlerini şu şekilde sıraladı; pandemide birçok kişinin hasada çıkamadığını, merkezi yönetimin zaaflarını nedeniyle bu kesimlerin daha da zor koşullarda varlıklarını sürdürmeye çalıştıklarını kaydetti. Eskişehir'de Şubat ayından bu yana 1.200 kişi ile yürüttükleri çalışmalarda, geçici koruma statüsündeki mevsimlik tarım işçilerini de gözlemleyerek hizmetlere erişim noktasında sorunları ilgili birimlere yönlendirdiklerini, Haziran ayından bugüne dek eğitim ve destek paketleri ve kamu hizmetlerine yönlendirme desteğini sürdürdüklerini söyleyen Çetin, son günlerde ise sahada vakaların çok ciddi yükselmesi ile insanların çalışmaktan çekinir hale gelmesinin de ekonomik zorlukların artıracığına dikkat çekti.

Salgın koşullarında çocukların eğitimden uzak kaldıklarını söyleyen Çetin, mevsimlik tarım işçileri açısından uzaktan eğitimin okulların açılması anlamına gelmediğini, çocukların para kazanmaya başlamasının eğitimden uzaklaşması ile doğru orantılı olduğunu hatırlattı ve "çocuğun artık para kazanan bir birey haline dönüşünce çocukluktan çıkmış olduğunu" ve çocuk işçiliğinin daha da artacağına dikkat çekti. Çetin tüm bu sorunlara çözüm getirmek amacıyla, pandemide açamadıkları Düzce, Sakarya ve Ordu'da çocuklar için yaz okulları yerine, sosyal hizmet uzmanları ile fındık tarımı yapılan bu bölgelere giderek, en fazla 5 çocuğu dahil eden gruplar halinde, onları eğitime katmak ve sosyal becerilerini geliştirmek için 30 gün devam eden bir program hazırladıklarını anlattı. 12-15 yaş aralığındaki çocuklar için burs sistemini devreye sokan Genç Hayat Vakfı, çocuğunu tarlada çalıştırmak yerine 8 ay burs veren yeni bir bu

program başlattıklarını söyledi

Diyarbakır Çevre ve Kalkınma Derneği'nden toplantıya katılan Derya Çok, pandemide gençliğin yaşadığı sıkıntılara temas etti. Dernek olarak yürüttükleri gençlik projelerinin sınırların kapatılması ve uluslararası hareketliliğin durması nedeniyle sona erdiğini; bu nedenle gelir kaynaklarından da mahrum kaldıklarını; sürdürülebilirliği sağladıkları üye aidatlarını alamadıklarından, çalışmalarının durduğunu belirtti. Başka bir ülkeye gitmek ve orada deneyim elde etmek üzerinden faaliyetlerini yürüttüklerinden, online ortamda çalışma yapmayı tercih etmediklerini anlatan Çok, sonuç olarak dernek ofisini kapatarak, çalışmalarını araştırma faaliyetlerine yoğunlaştırdıklarını belirtti.

Çalışmaya katılan ve gençlik alanında çalışan bir diğer konuk olan Pi Gençlik Derneği'nden Melisa Demirkıran, Yerel Gençlik Dernekleri Ağı Projesi ile gençlik derneklerine kapasite geliştirme destekleri veren bir STK olmakla birlikte, birçok gönüllüsü üniversite öğrencisi olduğundan ve pandemide memleketlerine döndüklerinden pandemi sürecinde çok faal çalışma yürütemediklerini, salgının çalışmalarını bu yönüyle olumsuz etkilediğini kaydetti. Söz konusu kısıtlar nedeniyle çalışmalarını çevrimiçi ortama taşıyan Pi Gençlik Derneği, konuşma kulübü, bilgilendirme seminerleri, atölye v.b. etkinlikleri online ortama taşıdı. Demirkıran, pandemi öncesi çalışmalarının İzmir ile sınırlı kalmasına rağmen, çevrimiçi ortama taşıdıkları etkinliklere Türkiye'nin farklı illerindeki gençlerin ulaşabilmesini, kendileri açısından olumlu bir gelişme olarak nitelendirdi.